

KILEBUTANGEN SLÅTTEMARK

GRØFTERENSK OG ANDRE SKJØTSELSTILTAK

11. OKTOBER 2016

Rapport 2016:2

Utførende institusjon: Wergeland Krog Naturkart	Kontaktperson: Ola Wergeland Krog	
Oppdragsgiver: Fylkesmannen i Østfold	Kontaktperson: Geir Hardeng	Dato: 11. oktober 2016
Referanse: Wergeland Krog, O.M. Kilebutangen slåttemark. Grøfterensk og andre skjøtselstiltak. <i>Wergeland Krog Naturkart Rapport 2016-2: 12 s.</i>		
Referat: <p>Wergeland Krog Naturkart har på oppdrag for Fylkesmannen i Østfold gjennomført tiltak for å bevare og utvide slåttemarka på Kilebutangen i Rakkestad kommune, Østfold fylke.</p> <p>Hovedprosjektet var restaurering av den gamle åpne grøfta som går langs kanten av slåttemarka og vinkler inn og deler slåttemarka i to deler. Det viktigste argumentet for restaureringen av den åpne grøfta var at takrørskogen var i ferd med å spre seg fra den forsumpede delen av området og innover i den intakte delen av slåttemarka.</p> <p>Forut for grøftetiltaket var det nødvendig å hogge ned en del trær samt rydde bort kratt og gammel kvist og bråte som hadde hopet seg opp i grøfta. Krysningpunktet over grøfta ble restaurert og røret forlenget til 4,5 m. Røret ble lagt ned i singel for å sikre god drenering og overdekket med stedegne masser.</p> <p>Noen flere trær ble fjernet fra enga og einere skadet av soppen einertørke ble kvistet opp. Flere stubber ble fjernet langs grøftekanten samt at det ble fjernet en del stubber i et område hvor grunneier driver med utvidelse av området i henhold til skjøtelsesplanen.</p>		
4 emneord: <ul style="list-style-type: none">KilebutangenSlåttemarkSkjøtselstiltakGrøfting		

INNHold

1	INNLEDNING	5
2	OMRÅDEBESKRIVELSE	5
3	PROSJEKTBEskRIVELSE	5
3.1	Grøfterensk	5
3.2	Andre tiltak	11

1 INNLEDNING

Kilebutangen er en av de mest verdifulle slåttemarkene i fylket bla. med flere kalkkrevende karplantearter.

De siste årene har området blitt holdt i hevd som slåttemark basert på tilskudd fra det offentlige. Wergeland Krog Naturkart har siden 2005, i samarbeide med grunneier, forestått slåtten i området

Høsten 2016 fikk Wergeland Krog Naturkart et oppdrag fra Fylkesmannen i Østfold som besto i å restaurere de åpne grøftene gjennom slåttemarka. Disse hadde med årene grodd igjen og mistet sin funksjon med det resultat at takrørskogen begynte å spre seg innover på slåttemarka.

Oppdraget ble gjennomført i løpet av tre dager i en uvanlig tørr periode for å minimalisere kjøreskadene på enga.

Grunneier Magne Kilebu og gravemaskinentreprenør Hans Hansen fra Degernes deltok i restaureringen. Prosjektet ble utført i perioden 7.- 10. oktober 2016.

Fig. 1. Kilebutangen ligger på et nes i Kolbjørnsviksjøen i Rakkestad

2 OMRÅDEBESKRIVELSE

Kilebutangen er et nes midt på vestsiden av Kolbjørnsviksjøen som ligger på delet mellom kommunene Rakkestad, Marker og Aremark. Det som gjør området spesielt biologisk interessant er at det her lå en stor postglasial skjellsandbanke som gjennom mange tiår ble gravet opp og kjørt bort som jordforbedringsmiddel til nærliggende gårdsbruk. Skjellsandbanken var av stor mektighet og stedvis har området blitt høvlet ned opptil fire meter. Da utnyttelsen av skjellsanda i området opphørte ble området benyttet som jordbruksmark. Det er fortsatt mye skjellrester igjen i området og i forbindelse med grøftingen ble det også avdekket kalkrester nede under et lag med seig leire. Det kalkholdige jordsmonnet gjør området til en botanisk oase i et landskap som domineres av den harde bergarten gneis. Flybilde over området sees i figur 2 nedenfor.

3 PROSJEKTBESKRIVELSE

3.1 Grøfterensk

Målet med dette prosjektet var å restaurere grøfta som drenerer slåtteeengene på Kilebutangen. Det ble i tillegg gjort noen andre små skjøtselstiltak når det først var maskiner i området.

Grøftene hadde grodd igjen med jord og dødt organisk materiale og det hadde også vokst opp trær og busker i grøfta, vesentlig bjørk, gråselje og vierkratt, men også gran, furu, hegg

og gråor (se figur 3). Taktørskogen, som vokser i den forsumpede krattskogen nord for utløpsgrøfta, hadde begynt å spre seg innover i slåttemarka. Livskraftige taktørskoger sprer seg med grove utløpere og forsyner «fortroppene» med vann fra våte områder slik at taktørskogen også kan spre seg utover friskfuktige og til dels tørrere partier. Det var derfor et mål også å kutte de rotforbindelsene som krysset grøfta.

Fig. 2. Bilde av Kilebutangen sett mot sørøst. Den grøfta som deler engene i to deler sees som en mørk strek over enga midt på bildet. Foto: Ola Wergeland Krog

Fig. 3. Grøfta var kraftig begrodd med trær, busker, kratt og taktør. Bilde er fra den nederste delen av grøfta som ble rensket opp. Foto: Ola Wergeland Krog

Det gikk med et drøyt dagsverk til klargjøring for gravemaskinen. Klargjøringen besto av hogst og rydding av stående kratt samt fjerning av kvist som hadde havnet i grøfta tidligere. Også noe skrot ble fjernet, bla. et Viking diagonaldekk til liten lastebil. Kvist og stokker ble kjørt bort, kvisten til kompostering mens stokkene vil bli til ved for grunneier. De bjørkene som ikke sto direkte i veien ble spart da bjørka suger opp mye vann og bidrar til å hindre forsumping.

På grunn av mye røtter og stubber i grøfta var det ikke mulig å bruke planeringsskuff som planlagt (figur 4). Planeringsskuffe gir et penere resultat men bortsett fra det så var anbefalingen fra gravemaskinfører at en grøft med rette kanter etter en vinter ville sige ned og danne en pen v-grøft. Grøftingen ble derfor gjort med en vanlig graveskuff.

Fig. 4. Røtter og stubber i grøfta gjorde det nødvendig å velge vanlig graveskuff framfor planeringsskjær. Foto: Ola Wergeland Krog.

Grøftingen avdekket at det ved grøfteutløpet var en terskel som hindret at grøfta kunne gjøres så dyp som ønsket. Terskelen var ikke formet som en dam som evt. kunne sprenges bort, men den var ei større flate med flåfjell som det ville blitt et større prosjekt å fjerne. Siden engene har utviklet seg til de artsrike slåtteeengene de er med denne terskelen så ble det vurdert at den bør få ligge urørt.

I den øverste enden av grøfta ble det lagt ned et 150 mm rør som det ble fylt singel omkring for å sikre at det ligger godt og tåler å bli kjørt på også i våte perioder, se figur 5.

Også i denne enden av grøfta var det en fjell nesten i dagen og som virker som en dam for de innenforliggende arealene. Den øverste enden av røret ble lagt rett på berget og det ble skrapet rent for å hindre at innløpet i røret gror igjen med vegetasjon, se figur 6.

Fig. 5. For å kunne krysse over grøfta ble det lagt ned et 150 mm plastrør som ble overfylt med grus og et topplag med stedege masser. Foto: Ola Wergeland Krog.

Grøfta ble gjort djupere enn den hadde vært tidligere. Dette ble gjort for å øke levetiden for grøfta, men også for å komme ned til takrørskogens dyptliggende rotutløpere. Disse lå uventet djupt og var svært kraftige (figur 7). Både i størrelse og i konsistens kunne de minne om en halvtoms hageslange (figur 8).

Først ble grøfta rensket for stubber og røtter. Disse massene ble kjørt til kompostering og råtning i et skogholt vest for veien inn til området. Deretter ble de dypere og renere massene gravet opp, kjørt bort og tippet ved siden av veien etter grunneiers

Fig. 6. For å unngå at innløpet til drenerøret skulle gro igjen ble berget skrapet rent for løsmasser. Foto: Ola Wergeland Krog.

ønske. Dette var verdifulle masser med en blanding av leire, skjellsand, kalkslam og organisk jord – ideell hagejord.

Fig. 7. Takrørskogens rotutløpere lå overraskende dypt og var svært seige og kraftige. Foto: Ola Wergeland Krog.

Fig. 8. Takrørets utløpere – hadde mye til felles med en halvtoms hageslange både i størrelse og styrke. Foto: Ola Wergeland Krog.

Arealet ovenfor grøfta har høy grunnvannstand og er aldri mulig å skjøtte maskinelt. Den høye grunnvannstanden hindrer imidlertid også effektivt gjengroing av arealene. Det er kun i dette området at det finnes en liten men stabil forekomst av engmarihånd, så tiltak som endrer miljøet her frarådes. De ferdige grøftene kan sees på bildene i figur 9 - 12.

Fig. 9. Grøfta ved utløpet i sjøen ble grunnere enn planlagt da det her er grunnlendt over et større område. Foto: Ola Wergeland Krog.

Fig. 10. Grøfta mellom utløpsgrøfta i figur 9 og vinkelen der den svinger sørover. Grøfta ble her gjort ekstra dyp for å kutte utløperne fra takrøskogen nord for grøfta (til høyre i bildet). Foto: Ola Wergeland Krog.

Fig. 11. Siste del av grøfta fra svingen og opp til krysningspunktet øverst til venstre i bildet. Foto: Ola Wergeland Krog.

Fig. 12. Grøftene er ferdige, området er raket og kjøresporene er slettet ut så godt det lot seg gjøre. Foto: Ola Wergeland Krog.

3.2 Andre tiltak

I tillegg til restaureringen av grøftene ble det fjernet noen trær i enga og gamle stubber ble jevnet med motorsag.

Flere einere er angrepet av soppen einertørke (*Stigmina juniperina*). Denne soppen ble første gang registrert i Norge i 2012 og har tatt livet av mange einere rundt omkring på Østlandet. Soppen angriper nedenfra og sprer seg oppover. Einere som ser ut til å overleve, ble kvistet opp og døde greiner fjernet. Det er usikkert om dette har noen betydning for overlevelsen, men det ser iallfall bedre ut.

Siden gravemaskinen allerede var i området så ble anledningen også benyttet til å dra opp en del stubber etter seljekratt som grunneier Magne Tangen hadde hogd tidligere (figur 13). Stubbene ble lagt i haug og grunneier vil fjerne disse i henhold til skjøtelsesplanen for området.

Fig. 13. Før gravemaskinen forlot området ble det dratt opp en del stubber i et område hvor enga skal utvides i henhold til skjøtelsesplanen. Foto: Ola Wergeland Krog

Fig. 14 For å minimalisere skadene på enga ble jobben gjort med en lett traktor med boggihenger og en 7 tonns beltegraver med brede belter.